

UDK: 27-184.3-248.2
27-145.55
Pregledni rad
Primljeno: veljača 2013.

Mario CIFRAK
Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, HR – 10000 Zagreb
mario.cifrak@ofm.hr

VJERA U DJELIMA APOSTOLSKIM

Sažetak

Ovaj rad analizira imenicu „vjera“ i glagol „vjerovati“ u Djelima apostolskim. Prvi put imenica dolazi u kontekstu govora o čudu ozdravljenja u Dj 3,16, što je onda identično Pavlovu čudu u Ikoniju (usp.: Dj 14,8-10). Čuda čine osobe pune vjere. Ima ih koji vjerom prihvaćaju navjestitelje koji čine i čuda, ali nailazimo i na njihove progonitelje. Glagol vjerovati nam pokazuje pretpostavke vjere, zatim tko su oni koji su povjerovali i u koga ili što su povjerovali, te koje su sve posljedice njihova vjerovanja. Vjernici su svi ljudi koji su prihvatili navještaj o Isusu Kristu i koji žive kao spašeni u zajednici, Crkvi. To je ostvarenje Božjeg plana spasenja i Njegova kraljevstva koje su naviještala Pisma.

Ključne riječi: vjera, čuda, vjerovati, Djela apostolska, zajednica.

Uvod

U Djelima apostolskim nalazimo imenicu vjera (πίστις): 3,16; 6,5,7; 11,24; 13,8; 14,9.22.27; 15,9; 16,5; 17,31; 20,21; 24,24; 26,18. Jednako tako i glagol vjerovati (πιστεύω), koji nalazimo 35 puta. Prvi put ga susrećemo u Dj 2,44, i to kao supstantivirani particip prezenta, „svi koji vjeruju“ odnosno „svi vjernici“. Kod vjernika pretpostavljamo vjeru. O njoj se govori prvi put u Djelima apostolskim u slučaju ozdravljenja uzetoga pred hramskim vratima u Jeruzalemu (usp.: Dj 3,16). Riječ je o Petrovu (i Ivanovu) čudu. Dolazi se do vjere u Boga (usp.: Dj 16,34) ili Gospodina (usp.: Dj 5,14; 18,8). Poticaji na vjeru se odmah povezuju s eshatološkim spasenjem (usp.: Dj 16,31). Vjera u Pisma stvara novo pouzdanje jer time nastaje povijesnospasenjsko razmišljanje (usp.: Dj 24,14; 26,27). Po Pismima je i sam navještaj koji polazi dakle od onoga što je pisano: „Krist će trpjeti i treći dan ustati

od mrtvih, i u njegovo će se ime propovijedati obraćenje i otpuštenje grijeha po svim narodima počevši od Jeruzalema“ (Lk 24,46-47). Tako da pred sobom imamo navjestiteljsku aktivnost apostola, odnosno prije svega Petra i Pavla, te odgovor onih kojima su bili poslani.

1. Vjera i čudo

Dva su mjesta koja su vezana uz Petra i Pavla i njihovo činjenje čuda, odnosno ozdravljenja. Petar objašnjava u svojem govoru čudo ozdravljenja uzetoga pred hramskim vratima i kaže: „I po vjeri u njegovo ime, to je ime dalo snagu ovomu kojega gledate i poznate: vjera u Njega vratila je ovomu potpuno zdravlje naočigled vas sviju“ (Dj 3,16). Pavao se pokazuje kao čudotvorac i time što posjeduje proročku sposobnost poznavanja srca. On pronikne uzetoga „pogledom, vidje da ima vjeru u spasenje“ (Dj 14,9). Na prvi pogled otkrivamo da uzeti ima povjerenje u čudotvorca i nada se tjelesnom ozdravljenju.

1.1. Dj 3,16

καὶ ἐπὶ τῆς πίστει τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τοῦτον ὃν θεωρεῖτε καὶ οἴδατε, ἔστερέωσεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ἡ πίστις ἢ δι' αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτῶ τὴν ὀλοκληρίαν ταύτην ἀπέναντι πάντων ὑμῶν. (I po vjeri u njegovo ime, to je ime dalo snagu ovomu kojega gledate i poznate: vjera u Njega vratila je ovomu potpuno zdravlje naočigled vas sviju.)

a) καὶ ἐπὶ τῆς πίστει τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τοῦτον ὃν θεωρεῖτε καὶ οἴδατε, ἔστερέωσεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ – Riječ je o vjeri u njegovo ime (objektni genitiv),¹ koje je ovome (uzetom; usp.: r. 7) dalo snagu. Je li uzeti vjerovao i na temelju² svoje vjere bio ozdravljen? U čije ime je vjerovao? Nalazimo ime Božje (r. 13). U ime Isusa Krista, Nazarećanina, uzeti je ozdravljen (usp.: r. 6). Je li uzeti vjerovao u Boga Abrahamova, Izakova i Jakovljeva, u „Boga naših otaca“ ili u Isusa?

Pod tim imenom koje smo prvo naveli Bog se objavio Mojsiju (usp.: Dj 3,13 = Izl 3,6). U Lk 20,37 tim je tekstom objave imena iz knjige Izlaska dokazano uskrsnuće sukladno Pismima. Bog Saveza je

¹ Taj genitiv kao i genitiv subjekta, vidi Stefan SCHREIBER, „Der Glaube in der Wunderdeutung von Apg 3,16“, *Studien zum Neuen Testament und seiner Umwelt - A/B 22* (1997.), 36.

² Ἐπί + dativ označava često uzrok, usp.: Friedrich BLASS – Albert DEBRUNNER – Friedrich REHKOPF, *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1975.), § 235,2. Drukčije Adelheid RUCK-SCHRÖDER, *Der Name Gottes und der Name Jesu. Eine neutestamentliche Studie* (Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 1999.), 185-186.

uskrisio Isusa kao vođu u život (ἡγειρεν; usp.: Dj 3,15). Bog je Bog živih (ζώντων; Lk 20,38).³ Taj opis Boga odgovara Isusu kao vođi u život. On djeluje kao Bog Saveza.⁴

Znamo da je pustinjском naraštaju i Mojsiju zbog njihove nevjere zabranjen ulazak u zemlju života.⁵ Iz evanđelja i ove zgođe o leviratskoj ženidbi saznajemo da saduceji nisu vjerovali u uskrsnuće (usp.: Lk 20,27; također Dj 23,8). Isus im upravo iz Tore izvodi da postoji uskrsnuće i da je Bog Bog živih. Tko želi doći do života, treba mu vjera. Vjerovati treba Bogu Abrahamovu, Izakovu i Jakovljevu ili u ime Božje i Isusovo da bi se imao život.

b) καὶ ἡ πίστις ἡ δι' αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ὀλοκληρίαν ταύτην ἀπέναντι πάντων ὑμῶν – Vjera, koja dolazi po⁶ njemu (njegovu imenu), odgovara izrazu ἡ πίστις σου σέσωκέν σε (usp.: Lk 7,50; 8,48; 17,19; 18,42; Dj 14,9: ἔχει πίστιν τοῦ σωθῆναι). O čijoj vjeri je ovdje riječ?

(usp.: Lk 7,50; 8,48; 17,19; 18,42): ἡ πίστις σου
Dj 3,16: ἡ πίστις ἡ δι' αὐτοῦ

Riječ je o vjeri uzetoga, o vjeri, čiji je uzrok ime Isusovo. Uzetog i ime Isusovo bitno povezuje vjera. Na temelju (ἐπί) vjere, čiji je začetnik ime Isusovo (διά), uzeti je ozdravljen, odnosno spašen (usp.: Dj 4,9). Uzeti je hvalio Boga po svojem ozdravljenju (usp.: Dj 3,8; usp. također: Lk 17,15-18; 18,43). Odatle zaključujemo da je u svojem ozdravljenju vidio Božje djelo, Boga u kojega je vjerovao.⁷ Vjera u Boga/Isusa mu je donijela ozdravljenje. Tomu je svjedok sav narod. Vjera je već često ozdravljala i sada poslije uskrsnuća je vjera po (διά) imenu Isusa, Nazarećanina, koja ozdravlja.

Imenica ὀλοκληρία (Dj 3,16) je hapaxlegomenon u Novom zavjetu. Nikada ne dolazi u LXX. Ondje doduše stoji samo kao varijanta

³ „Od stvaranja, kroz izlazak, sve do sadašnjeg trenutka je pokazano u konkretnim povijesnim događajima da je njegova narav samo koja stvari oživljava.“ Usp.: John J. KILGALLEN, „The Sadducees and Resurrection from the Dead: Luke 20,27-40“, *Biblica* 67 (1986.), 495.

⁴ Usp. također: Hans F. BAYER, „Christ-Centered Eschatology in Acts 3:17-26“, Joel B. GREEN – Max TURNER (ur.), *Jesus of Nazareth: Lord and Christ. Essays on the Historical Jesus and New Testament Christology* (Grand Rapids: Eerdmans, 1994.), 243.

⁵ Usp.: Evald LÖVESTAM, „Der Rettungsappell in Apg 2,40“, *Annual of the Swedish Theological Institute* 12 (1983.), 86-87.

⁶ διά + genitiv označava posrednika, ali i začetnika, usp.: Friedrich BLASS – Albert DEBRUNNER – Friedrich REHKOPF, *Grammatik*, § 223,3.

⁷ Usp. također: Adelheid RUCK-SCHRÖDER, *Der Name*, 186.

u kritičkom aparatu u Iz 1,6: ἀπὸ ποδῶν ἕως κεφαλῆς οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ ὀλοκληρία.⁸

Na što misli autor Djela apostolskih?

Čovjek je uzet (Dj 3,2: χωλός). U trenutku čuda dolazi snaga u njegove noge i gležnjeve (Dj 3,7). Riječ je o jednom dijelu tijela, koje nije bilo „potpuno“. Taj dio je sada „*membrum integrum sive sanum corporis*“. Njegova kvaliteta je „*Vollständigkeit, Ganzheit, Unversehrtheit*“⁹ = ὀλοκληρία.

Kakav je odnos između varijante Iz 1,6 i Dj 3,16?

Izaija podsjeća Jeruzalem da je „tijelo“ naroda već dovoljno „izudarano“.¹⁰ Uzeti je bio kao udarac, modrica na „tijelu“ naroda. Njegovim ozdravljenjem je „tijelo“ naroda opet potpuno. On smije opet ući u Hram (τὸ ἱερόν; Dj 3,8).¹¹

1.2. Dj 14,9-10

ὃς ἀτενίσας αὐτῷ καὶ ἰδὼν ὅτι ἔχει πίστιν τοῦ σωθῆναι, εἶπεν μεγάλη φωνῇ, Ἀνάστηθι ἐπὶ τοὺς πόδας σου ὀρθός. (koji ga pronikne pogledom, vidje da ima vjeru u spasenje pa mu iza glasa reče: „Uspravi se na noge!“ On skoči i prohoda.)

U Listri dolazi do prvog ozdravljenja uzetoga koje je učinio Pavao (usp.: Dj 14,8-10). Ovo ozdravljenje možemo također uspoređivati s onim koje je učinio Petar u Dj 3,1-11 i Gospodin Isus u Lk 5,17-26.¹² Zbog toga su proglašeni bogovima: Barnaba Zeusom, a Pavao Hermesom jer je vodio riječ (usp.: Dj 14,12). Nisu samo proglašeni božanskim ljudima nego bogovima na temelju oštrog pogleda (ἀτενίσας), jakog glasa (μεγάλη φωνῇ) i naredbe kojom se Pavao obratio

⁸ Ovo čitanje se slaže s hebrejskim tekstom: הַמָּמְבְּרָה בְּיָמֵינוּ זְמַן מְבָרָה znači „*membrum integrum sive sanum corporis*“ (usp. također: Suci 20,48; Ps 38,4.8): usp.: Franciscus ZORELL, *Lexicon Hebraicum Veteris Testamenti* (Roma: Pontificum Institutum Biblicum, 1989.), 488.

⁹ Usp.: Walter BAUER, *Griechisch-deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der übrigen urchristlichen Literatur* (Berlin: Alfred Topelmann, 1958.), 1117.

¹⁰ Usp.: Hans WILDBERGER, *Jesaja. 1. Teilband. Jesaja 1 – 12, BKAT X./1* (Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 1980.), 25.

¹¹ „Tako ovaj čovjek osuđen na jednostavno preživljavanje, zatvoren u samoću i ljubav, isključen iz religioznog života, tj. za Izrael života, postaje potpuni čovjek: on je koji daje, uzdiže pohvalu Bogu“. Usp.: Danielle ELLUL, „Actes 3/1-11“, *Études Théologiques et Religieuses* 64 (1989.), 96.

¹² Usp.: Leo O'REILLY, *Word and Sign in the Acts of the Apostles. A Study in Lucan Theology* (Roma: Editrice Pontificia Università Gregoriana, 1987.), 129-134.

bolesniku (Ἀνάστηθι „Uspravi se na noge!“).¹³ U ozdravljenju je jasno vidljivo da je pri tom Pavao vidio vjeru uzetoga (ἰδὼν ὅτι ἔχει πίστιν τοῦ σωθῆναι; usp. također: Lk 5,20). Riječ je o vjeri uzetoga u ozdravljenje/spasenje. No u isto vrijeme riječ je o spasenju koje naviješta evanđelje (usp.: Dj 14,7).¹⁴ Pavao i Barnaba kao stranci su dakle puni božanskoga i stoga izgledaju stanovnicima Listre kao njihove fizičke manifestacije. Činjenica da stanovnici Listre govorašu likaonskim dijalektom,¹⁵ objašnjava kašnjenje reakcije jer ih nisu razumjeli u njihovoj nakani da im žrtvuju. Usprotivili su im se kratkim govorom u kojem objašnjavaju nesporazum i krivo shvaćanje.

Sam govor je u isti čas i Pavlov i Barnabin. Oni se definiraju kao istovrsni (ὁμοιοπαθεῖς) ljudi sa stanovnicima Listre kojima naviještaju Radosnu vijest da se obrate od tih ispraznosti (ἀπὸ τούτων τῶν ματαίων) k Bogu živomu (usp.: Dj 14,15). Ispraznost (idolatrija) stanovnika Listre je dakle vjerovanje da su Pavao i Barnaba ispunjeni s πάθη bogova, pa im onda treba žrtvovati kao bogovima.¹⁶ Pavao ih želi obratiti od takva gledanja da postoje bogovi koji poprimaju ljudski oblik i miješaju se s ljudima, čine čudesa i primaju zauzvrat žrtve. Pokušaj Pavlova objašnjenja o (ne)postojanju takvih bogova slaže se s epikurejskim shvaćanjem boga.¹⁷ Obraćanje k živomu Bogu koji stvori nebo i zemlju i more i sve u njima i na njima pretpostavlja Boga Stvoritelja kako o njemu govori Izl 20,11. Taj živi Bog je dopuštao u prijašnjim pokoljenjima da svi narodi/pogani idu svojim putovima (usp.: Mih 4,5).¹⁸ Ali ipak je sam o sebi dao svjedočanstvo čineći dobro, dajući s neba kiše i plodonosna vremena, ispunjavajući srca hranom i radošću (usp.: Ps 65,6-14; 67,2-8).¹⁹

¹³ Usp.: Rick STRELAN, „Recognizing the Gods (Acts 14.8-10)“, *New Testament Studies* 46 (2000.), 502-503.

¹⁴ Usp.: Hans-Josef KLAUCK, *Magie und Heidentum in der Apostelgeschichte des Lukas* (Stuttgart: Katholisches Bibelwerk, 1996.), 71.

¹⁵ Likaonski je frigijski dijalekt.

¹⁶ Usp.: Rick STRELAN, „Recognizing“, 490-491.

¹⁷ Usp.: Hans-Josef KLAUCK, *Die religiöse Umwelt des Urchristentums II. Herrscher- und Kaiserkult, Philosophie, Gnosis* (Stuttgart – Berlin – Köln: W. Kohlhammer, 1996.), 117-118.

¹⁸ S obzirom na Pnz 4,19 i Dj 14,16 „možda je autor želio samo reći da poganstvo ostaje pod Jahvinom kontrolom. Ondje ne bi bilo ništa drugo osim neprecizne misli analogne onoj Pavlovoj: ‚On je u prošlim naraštajima pustio da svi pogani pođu svojim putovima‘ (Dj 14,16)“. Usp.: *André-Marie DUBARLE, La manifestation naturelle de Dieu d'après l'Écriture* (Paris: Cerf, 1976.), 66-67.

¹⁹ „Jedna druga interpretacija Dj 17,26 tu vidi temu argumenta zajedničkog sa stoičkom filozofijom: red svijeta očituje brigu koju božanstvo ima prema ljudima. Već u govoru u Listri kiše i plodonosna vremena, tj. doba, predstavljaju se kao svjedočanstvo koje nam Bog daje o svojem dobroćinstvu (Dj 14,17)“. Usp.: *André-Marie DUBARLE, La manifestation*, 177.

Iza tih praznih slika krije se istinito božanstvo čiji su Barnaba i Pavao govornici. Taj Bog kontrolira ponašanje ljudi. U prošlosti su lutali u lažnim religijama. No Bog, čini se, to oprašta. On se očituje po svojim djelima u prirodi i tako se daje spoznati (usp. također: Rim 1,19).

Jedva su ih odvratili da im ne žrtvuju. Dolaze Židovi iz Antiohije i Ikonija i sa svjetinom kamenuju Pavla (usp. također: 2 Kor 11,25).²⁰ Pavao je preživio (usp. također: 2 Kor 1,8-10) i s Barnabom pošao u Derbu, pa se opet preko Listre, Antiohije, Perge, Atalije vratiše u Antiohiju.

1.3. Osobe pune vjere

Osobe pune vjere i Duha Svetoga su Stjepan i Barnaba (usp.: Dj 6,5; 11,24). Oni su ti koji čine i znakove i čudesa (usp.: Dj 6,8; 14,3). Stjepana su progonili Židovi upravo zbog takva njegova djelovanja.²¹ Nesposobnost Stjepanovih protivnika da se odupru njegovu silnom propovijedanju razbuktava njihov bijes. Znakovi i čudesa su vidljiva očitovanja snage Duha koji je prisutan u Stjepanovoj riječi i toj sili je nemoguće oduprijeti se. Stoga žele ubiti Stjepana. Osobitu ulogu imaju znakovi i čudesa u pokazivanju autentičnosti riječi, kao što je slučaj u Ikoniju gdje propovijedaju Pavao i Barnaba. Pavlovo čudo ozdravljenja uzetoga u Listri nailazi na odobravanje, ali vrlo brzo i na osporavanje (usp.: Dj 14,8-19). U Dj 17,31 Isus je predstavljen kao čovjek kojega je Bog odredio da bi po njemu sudio svijet, no pred svima je on ovjerovljen svojim uskrsnućem od mrtvih. Odatle bismo mogli zaključiti da je Bog, odnosno Duh Sveti, pokazao da su riječi Stjepanove kao i Pavla i Barnabe dostojne vjere, da im slušatelji mogu povjerovati. Njihovo propovijedanje, njihovi znakovi i čudesa bude i zavređuju vjeru. Baš kao što je Bog Isusovim uskrsnućem izazvao na vjeru u to najveće čudo. Bog je Isusovim uskrsnućem pokazao svoju blizinu svijetu i srodstvo Boga i čovjeka.²² U Isusovu uskrsnuću je načinjen model za idealnog čovjeka, koji predstavlja srodstvo s Bogom. Isus je ideal čovjeka prema kojem se usmjeruje stoička i biblijska antropologija stvaranja i vjere u uskrsnuće. Ako se čovjek obrati tom Bogu, koji je uskrisio Isusa, dolazi

²⁰ Usp.: Anto POPOVIĆ, „Apostol Pavao i Židovi (Od 1 Sol 2,14-16 do Rim 9 – 11)“, Mario CIFRAK (ur.), *O kraljevstvu nebeskom – novo i staro. Zbornik radova u čast Bonaventuri Dudi, OFM, u povodu 75. rođendana i 50 godina svećeništva* (Zagreb: KS, 2001.), 292.

²¹ Usp.: Leo O'REILLY, *Word*, 193-194, 199.

²² Usp.: Rudolf HOPPE, „Der Philosoph und Theologe - Das Auftreten des Paulus in Athen (Apg 17,22 - 18,1)“, Rudolf HOPPE – Kristell KÖHLER (ur.), *Das Paulusbild der Apostelgeschichte* (Stuttgart: W. Kohlhammer, 2009.), 126.

k cilju svojega traženja. Stoga oni koji naviještaju uskrsnuće, kao što su Stjepan, Pavao i Barnaba, naviještaju iz vjere u Uskrsloga i žele privesti ljude k vjeri u Njega te takvi obraćenici i sami budu puni vjere. Prema tome može se shematizirati odnos vjere učenika, njihovih znakova i čudesa, s jedne strane, te Isusova uskrsnuća i Božjeg ovjerovljenja Uskrsloga po tim znakovima i čudesima koji po učenicima bude vjeru u uskrsnuće kod drugih, s druge strane:

puni vjere	znakovi i čudesa	
	uskrsnuće	vjera

1.4. Prihvatanje vjere

U Jeruzalemu se množio broj učenika (usp.: Dj 6,7). Taj rast omogućuje rast riječi Božje. Riječ se drži živom stvarnošću (usp. također: Dj 12,24; 19,20). Sličnost jezika i stila u tekstovima o rastu riječi u Djelima apostolskim s onima o Ivanu Krstitelju i Isusu u evanđelju djetinjstva po Luki vrlo je uočljiva (usp.: Lk 1,80; 2,40).²³ Dosljednom uporabom glagola *αὐξάνειν* u tom kontekstu možemo utvrditi vezu između Isusova rasta kao dječaka i riječi Božje koja raste u prvim godinama Crkve. Rast broja učenika je najprije zabilježen u Jeruzalemu, gdje su među onima koji su prihvatili vjeru u Isusa bili i mnogi svećenici. To su oni svećenici koji su zajedno sa saducejima i zapovjednikom Hrama pošli da uhvate i zatvore Petra i Ivana zbog njihova učenja naroda i naviještanja uskrsnuća od mrtvih u Isusu (usp.: Dj 4,1-3). Ono što nisu htjeli slušati, sada prihvaćaju poslušnom vjerom (*ὑπήκουον τῇ πίστει*).

Pavao i Barnaba su učvršćivali „duše učenika bodreći ih da ustraju u vjeri jer da nam je kroz mnoge nevolje ući u kraljevstvo Božje“ (Dj 14,22). Slično nalazimo i u Dj 11,23 gdje Barnaba u Antiohiji potiče učenike da u odlučnosti srca ostanu uz Gospodina. U Antiohiji pizidijskoj mnogi Židovi i bogobojazne pridošlice pođoše za Pavlom i Barnabom koji su ih nagovarali ustrajati u milosti Božjoj (usp.: Dj 13,43). Ustrajanje u vjeri je motivirano nevoljama na koje kršćani nailaze. Nije dovoljno da misionari samo potiču ljude na vjeru u Krista, nego da budu sigurni u njihovu ustrajnost u poteškoćama i kušnjama koje su dio kršćanskog života.²⁴ Poticanje novih kršćana na vjernost

²³ Usp.: Leo O'REILLY, *Word*, 73-74.

²⁴ Usp.: Jacques DUPONT, „La première organisation des églises (Ac 14,21-27)“, Jacques DUPONT (ur.), *Nouvelles études sur les Actes des Apôtres* (Paris: Cerf, 1984.), 351-352.

pravi je razlog zbog kojega se Pavao i Barnaba vraćaju u gradove koje su već evangelizirali. Riječ je o učenicima u Listri, Ikoniju i Antiohiji. Kad su se vratili s prvog misijskog putovanja u Antiohiju sirijsku, „sabraše Crkvu i pripovjediše što sve učini Bog po njima: da i poganima otvori vrata vjere“ (Dj 14,27). Spominjanje Antiohije i misijskog djelovanja među kršćanima iz poganstva podsjeća oba misionara „odakle ono bijahu povjereni milosti Božjoj za djelo koje izvršiš“ (Dj 14,26). Misionari duguju zajednici položiti račun koja ih je, potaknuta Duhom Svetim, poslala i opunomoćila za navještaj evanđelja.²⁵ Oni pojašnjavaju zajednici u čemu je bilo njihovo djelo koje je potaknuo Duh Sveti: u otvaranju vrata vjere poganima, tj. njihovu spasenju.

Petar u svojem govoru na tzv. saboru u Jeruzalemu ističe: „Nikakve razlike nije pravio između nas i njih: vjerom očisti njihova srca“ (15,9). Glagol διακρίνω dolazi 4 puta u Djelima apostolskim. U 10,20 reče Duh Petru da treba bez promišljanja (μηδὲν διακρινόμενος), ne praveći nikakvu razliku (μηδὲν διακρίναντα; usp.: 11,12),²⁶ ići s poslanstvom iz Cezareje. Obrezani u Jeruzalemu napadaju Petra (διεκρίνοντο; 11,2). Bog nije napravio nikakvu razliku između judeokršćana i kršćana iz poganstva time što je njihova srca očistio vjerom. Dj 11,12 se odnosi već na činjenicu vjere (usp.: Dj 11,1: ἐδέξαντο τὸν λόγον τοῦ θεοῦ). Ako pogani vjeruju, tada Petar ne smije praviti nikakvu razliku između njih i judeokršćana.²⁷ Petar treba ići prema Dj 10,20 k poganima. To je za razmišljanje.

Vjera čisti srca. Gospodin može očistiti gubavca (καθαρίσαι; Lk 5,12). Farizeji čiste (καθαρίζετε) vanjštinu vrčeva i zdjela, no njihova nutrina je puna grabeža i zloće (usp.: Lk 11,39). Što je Bog očistio (ἐκαθάρισεν; usp.: Dj 10,15; 11,9), Petar ne smije onečišćavati. Premda su svi ljudi čisti, ukoliko ih je Bog takvima očitovao (usp.: Dj 10,28; 10,15; 11,9), svi trebaju čišćenje srca vjerom (usp.: Dj 15,9), ukoliko vjera, tj. primanje riječi Božje odnosno metanoja (usp.: Dj 11,1.18),

²⁵ Usp.: Lorenz OBERLINNER, „Das Wirken des Geistes und das Handeln der Menschen. Der Weg der Mission in der Apostelgeschichte“, Philipp MÜLLER – Hubert WINDISCH (ur.), *Seelsorge in der Kraft des Heiligen Geistes. Festschrift für Weihbischof Paul Wehrle* (Freiburg – Basel – Wien: Herder, 2005.), 173-174.

²⁶ Usp.: Gerhard DAUTZENBERG, „διακρίνω“, *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament. Band I.*, (Stuttgart – Berlin – Köln: W. Kohlhammer, 1992.), 733.

²⁷ Drukčije Czesław LUKASZ, *Evangelizzazione e conflitto. Indagine sulla coerenza letteraria e tematica delle pericopi di Cornelio (Atti 10,1 - 11,18)*, (Frankfurt am Main: Peter Lang, 1993.), 193: „Veza s viđenjem, u kojem Bog traži da se napusti pojam nečistoga, tako je očitija i takvo naređenje stvara direktniju pomoć za antropološku interpretaciju viđenja.“ To ne rješava problem upotrebe oblika glagola διακρίνω u Dj 10,20 i 11,12.

čisti njihova srca. U tome ne postoji nikakva razlika između Židova i pogana. Tako kako riječ Isusova čisti gubavca, tj. ostvaruje, da je on čist pred Bogom (καθαρίσθητι; usp. Lk 5,13), tako metanoja čisti srca, odnosno nutrinu (τὸ ἔσωθεν; usp.: Lk 11,39). I farizeji su također pozvani na takvo čišćenje nutrine (usp.: Lk 11,39-41).²⁸ Da je Bog očistio srca pogana njihovom vjerom, znači da su se obratili Isusu (usp. također: Dj 20,21).²⁹ S obzirom na subjekte čišćenja možemo Lk 5,12; 11,39 i Dj 15,9 ovako shematizirati:

Isus	gubavac	
farizeji	} čistiti }	vanjština vrčeva i zdjela
Bog		srca

Isus čisti gubavca svojom riječju. Farizeji čiste vanjštinu. Bog je očistio srca pogana vjerom. Primanje riječi Isusove daje spasenje. U tome se sastoji vjera pogana. To isto vrijedi za farizeje, ako žele biti spašeni.

Autor naglašava čvrstoću u vjeri i rast lokalnih Crkava (usp.: Dj 16,5). Taj rast se zahvaljuje naviještanju evanđelja (usp.: Dj 9,31). Čvrstoća koju je osjetio uzeti pri svojem čudesnom ozdravljenju (usp.: Dj 3,7.16) pokazuje taj eklezijalni karakter ozdravljenja i ponovnog ulaska u liturgijsku zajednicu. Tim sumarijem u Dj 16,5 završava zapravo prvo Pavlovo misijsko putovanje i tzv. Jeruzalemski sabor.

Pavlov navještaj i nauk odnosili su se na obraćenje Židova i Grka Bogu i da vjeruju u Gospodina Isusa (usp.: Dj 20,21). U Miletu govori da se Grci trebaju obratiti Bogu, a Židovi povjerovati u Gospodina Isusa.³⁰ Time nam se priziva u pamet Pavlov nastup u Antiohiji pizidijskoj te u Ateni. Taj pogled unatrag na Pavlovo djelovanje ima parenetsku

²⁸ Usp.: Salvatore Alberto PANIMOLLE, *Il discorso di Pietro all'assemblea apostolica: II. Parola, fede e Spirito (Atti 15,7-9)*, (Bologna: EDB, 1977.), 361: „Lk 11,41 upotrebljava ‚katharós‘ u ovisnosti o obraćenju, zato što unutarnja čistoća pretpostavlja radikalnu promjenu vlastitog ponašanja i načina prosudbe vlastitih djelovanja.“

²⁹ Usp.: Wolfgang SCHENK, „Glaube im lukanischen Doppelwerk“, Ferdinand HAHN – Hans KLEIN, *Glaube im Neuen Testament* (Neukirchen-Vluyn: Neukirchener, 1982.), 78-79. Usp. također: Jacques DUPONT, „Le point de départ de l'affirmation christologique dans les discours des Actes des Apôtres“, *Bible et christologie* (Paris: Cerf, 1984.), 228: „Vjera koja čisti i o kojoj je riječ tiče se Krista.“

³⁰ Usp.: Rudolf HOPPE, „Denn ich habe mich nicht der Pflicht entzogen, euch den ganzen Willen Gottes zu verkünden ...“ (Apg 20,27). Die testamentarische Rede des Paulus in Milet“, Rudolf HOPPE – Kristell KÖHLER (ur.), *Das Paulusbild der Apostelgeschichte* (Stuttgart: Kohlhammer, 2009.), 146.

ulogu. Način njegova djelovanja treba biti uzor za sve nositelje crkvenih službi sada i ubuduće. Taj testamentarni govor upućuje da će Pavao biti uhićen i da će mu prijetiti smrt. Uhićenje se dogodilo u Jeruzalemu (usp.: Dj 21,33). Upravitelj Feliks posla po Pavla i poslušaga o vjeri u Isusa Krista. Pavao je nato počeo raspravljati o pravednosti, uzdržljivosti i budućem sudu (usp.: Dj 24,25). Možda zbog njegove veze s Druzilom,³¹ Agripinom sestrom, koja je napustila svojega muža Aziza (?), kralja Emese. Pavao pripovijeda o svojoj progoniteljskoj prošlosti (usp.: Dj 26,9-11). To mu pomaže da se bolje legitimira kao Isusov navjestitelj, na što je pozvan kroz viđenje i kojemu mora biti poslušan. U tom smislu valja shvatiti sve što je Pavao propovijedao i naučavao, a što je u skladu s ciljem koji su imali i Izraelovi proroci sve do Ivana Krstitelja: obraćenje i povratak Bogu, s djelima koja potvrđuju obraćenje (usp.: Dj 26,17-20).³² O baštini među posvećenima govori u Dj 26,18 koja je namijenjena i Židovima i poganima nakon što se obrate te po vjeri u Isusa prime oprostjenje grijeha. Obraćenje i vjera su plod Božje naklonosti i Gospodina Isusa.

1.5. Odvraćanje od vjere

U Paf na Cipru su stigli Pavao, Baranaba i Ivan iz Salamine gdje su navješćivali riječ Božju po židovskim sinagogama (usp.: Dj 13,5-6). Tu susreću Barjesu, vračara, nazoviproroka, Židova. On je uz prokonzula Sergija Pavla.³³ Prokonzul je pozvao Barnabu i Savla hoteći čuti riječ Božju. No tome se usprotivio Elim, vračar. Riječ je o istoj osobi, samo se želi istaknuti da je on vračar hebraizmom Elim (Ἐλύμας).³⁴ Elim bi bio onaj koji ima kontrolu nadnaravnih sila po tajnim sredstvima u

³¹ Usp.: Frederick E. BRENK – Filippo CANALI DE ROSSI, „The ‘Notorious’ Felix, Procurator of Judaea, and his Many wives (Acts 23 –24)“, *Biblica* 82 (2001.), 412-413.

³² Usp.: John J. KILGALLEN, „Paul before Agrippa (Acts 26,2-23): Some Considerations“, *Biblica* 69 (1988.), 192.

³³ „Od tri natpisa koji spominju Sergija Pavla samo se onaj koji je pronađen u Chytroi na Cipru može legitimno odnositi na prokonzula kojeg je obratio Pavao. Odatle proizlazi da je imao osobno ime Kvint (Quintus).“ Usp.: C. GANCHO, „Sergio Paolo“, *Enciclopedia della Bibbia. Sesto volume S-Z* (Torino – Leumann: 1971.), 410. Postojala je rimska obitelj Sergii Paulli koja je posjedovala zemljišta u Antiohiji pizidijskoj i postavljala je obnašatelje vlasti. A u vrijeme cara Klaudija postajao je neki Sergius Paullus kao nadgledavatelj obale rijeke Tibera u Rimu. Usp.: Hans-Josef KLAUCK, *Magie und Heidentum in der Apostelgeschichte des Lukas* (Stuttgart: Katholisches Bibelwerk, 1996.), 64.

³⁴ םל = znači „skrivati“.

osobne svrhe.³⁵ Iz ovog Elimova nastojanja vidimo da je u slušanju riječi Božje nazreo mogućnost da ona u prokonzulu izazove vjeru. No suprotstavlja mu se Savao, tj. Pavao. Prvi put u Djelima apostolskim susrećemo Pavlovo ime. To mu je zapravo cognomen, po rimskom standardu bi bio to treći dio punoga imena, tj. nadimak.³⁶ To se spominje tek sada jer u susretu s prokonzulom započinje zapravo Pavlovo misijsko djelovanje među poganima i osim toga, sada Pavao preuzima inicijativu jer je do sada bio u Barnabinoj sjeni. Pavao, pun Duha Svetoga, naime usmjeruje svoj pogled (ἀτενίσας) na Elima. Takvim pogledom gleda Pavao uzetoga u Listri (usp.: Dj 14,9) te sinedrij kad je htio saznati za što ga točno Židovi optužuju (usp.: Dj 23,1). Obratio se Elimu kao protivniku „ravnih putova Gospodnjih“ (Dj 13,10). Riječ je o putovima iz Izaijina proroštva koje naviješta Ivan, a koje će on pripremiti (usp.: Lk 3,5; 1,76). Kazna je privremeno (ἄχρι καιροῦ) oslijepljenje. Prokonzul je povjerovao nakon toga, zanesen naukom Gospodnjim. Riječ je o vjeri zbog nauka u ime Isusovo (usp.: Dj 5,28).³⁷

2. Glagol „vjerovati“

Glagol vjerovati (πιστεύω) dolazi u Djelima apostolskim 35 puta. Navodimo ta mjesta da bismo lakše mogli analizirati njegov subjekt, objekt, pretpostavke i posljedice:

Svi koji vjeruju (οἱ πιστεύοντες) bijahu združeni i sve im bijaše zajedničko (Dj 2,44).

Mnogi od onih koji čuše riječ, povjerovalaše (ἐπίστευσαν; 4,4).

Mnoštvo onih koji povjerovalaše (τῶν πιστευσάντων) bijaše jedno srce i jedna duša (4,32).

Sve više bijahu pridodavani oni koji vjeruju (πιστεύοντες) Gospodinu (5,14).

Kad povjerovalaše (ἐπίστευσαν) Filipu koji naviješta o kraljevstvu Božjem i imenu Isusovu, krštavahu se muškarci i žene (8,12).

Povjerova (ἐπίστευσεν) i Šimun (8,13).

Svi se bojahu ne vjerujući (πιστεύοντες) da je učenik (9,26).

Dozna se za to po svoj Jopi te mnogi povjerovalaše (ἐπίστευσαν) u Gospodina (9,42).

³⁵ Usp.: Hans-Josef KLAUCK, *Die religiöse Umwelt des Urchristentums I. Stadt- und Hausreligion, Mysterienkulte, Volksglaube* (Stuttgart – Berlin – Köln: W. Kohlhammer, 1995.), 174.

³⁶ Usp.: Hans-Josef KLAUCK, *Magie*, 66.

³⁷ „Pavlovo čudo kažnjavanja vračara Elima (13,10s) igra jasnu ulogu u prokonzulovu dolaženju do vjere, premda je Pavlov nauk prvotni razlog.“ Usp.: Leo O'REILLY, *Word*, 196.

Za nj svjedoče svi proroci: da tko god u nj vjeruje (τὸν πιστεύοντα), po imenu njegovu prima oproštenje grijeha (10,43).

Ako im je dakle Bog dao isti dar kao i nama koji povjerovasmu (πιστεύσασι) u Gospodina Isusa Krista, tko sam ja da bih se smio oprijeti Bogu? (11,17).

Ruka Gospodnja bijaše s njima te velik broj ljudi povjerova (ὁ πιστεύσας) i obrati se Gospodinu (11,21).

Videći što se dogodilo, povjerova (ἐπίστευσεν) tada namjesnik, zanesen naukom Gospodnjim (13,12).

Po ovome se tko god vjeruje (ὁ πιστεύων), opravdava od svega od čega se po Mojsijevu zakonu niste mogli opravdati! (13,38-39).

Obazrite se, preziratelji, snebijte se i nestanite! Jer djelo činim u dane vaše, djelo u koje ne biste vjerovali (πιστεύσητε) da vam ga tko ispriča (13,41 = Hab 1,5).

Povjerovaše (ἐπίστευσαν) oni koji bijahu određeni za život vječni (13,48).

U Ikoniju isto tako uđoše u židovsku sinagogu i govorahu tako da povjerova (πιστεύσαι) veliko mnoštvo Židova i Grka (14,1).

Postavivši im po crkvama starješine te ih, nakon molitve i posta, povjeriše Gospodinu u kojega bijahu povjerovali (πεπιστεύκεισαν; 14,23).

Onda ustanu neki od onih što su iz farizejske sljedbe povjerovali (πεπιστευκότες; 15,5).

Braćo, vi znate kako me Bog od najprvih dana između vas izabra da iz mojih usta pogani čuju riječ evanđelja i uzvjeruju (πιστεύσαι; 15,7).

Vjerujemo (πιστεύομεν), naprotiv: po milosti smo Gospodina Isusa spašeni, baš kao i oni (15,11).

Vjeruj (πίστευσον) u Gospodina Isusa i spasit ćeš se - ti i dom tvoj! (16,31).

Onda ih uvede u dom, prostre stol te se zajedno sa svim domom obradova što je povjerovao (πεπιστευκώς) Bogu (16,34).

Mnogi od njih stoga povjerovaše (ἐπίστευσαν), a tako i nemalo uglednih grčkih žena i muževa (17,12).

Neki ipak prionuše uza nj i povjerovaše (ἐπίστευσαν); među njima i Dionizije Areopagit, neka žena imenom Damara i drugi s njima (17,34).

A nadstojnik sinagoge Krisp povjerova (ἐπίστευσεν) Gospodinu zajedno sa svim svojim domom. I mnogi od Korinćana slušajući vjerovahu i krštavahu se (18,8).

Kad je stigao onamo, uvelike je koristio onima koji su povjerovali (τοῖς πεπιστευκόσιν) po milosti (18,27).

Primiste li Duha Svetoga kad povjerovaste? (πιστεύσαντες; 19,2).

Ivan je krstio krštenjem obraćenja govoreći narodu da vjeruje (πιστεύωσιν) u Onoga koji za njim dolazi, to jest u Isusa (19,4).

Mnogi pak od onih koji su povjerovali (τῶν πεπιστευκότων) dolazili su ispovijedati i očitovati svoja djela (19,18).

Deseci su tisuća Židova povjerovali (τῶν πεπιστευκότων) i svi su revnitelji Zakona (21,20).

A što se tiče pogana koji su povjerovali (τῶν πεπιστευκότων) - poslasmu odlučivši: da se klone mesa žrtvovana idolima, krvi, udavljenoga i bludništva (21,25).

Gospodine, oni znaju da u tamnice bacah i bičevah po sinagogama one koji vjeruju (τοὺς πιστεύοντας) u te (22,19).

Putom koji nazivaju sljedbom služim otačkom Bogu vjerujući (πιστεύων) u sve što je u Zakonu i u Prorocima napisano (24,14).

Vjeruješ li (πιστεύεις), kralju Agripa, Prorocima? Znam da vjeruješ! (πιστεύεις; 26,27).

Vjerujem (πιστεύω) Bogu: bit će kako mi je bilo rečeno (27,25).

2.1. Pretpostavka vjere

Prema prethodno spomenutim mjestima iz Djela apostolskih pretpostavke vjere su: slušati, čuti riječ, riječ evanđelja, naviještati o kraljevstvu Božjem i imenu Isusovu, doznati o tome, svjedoče svi proroci, ruka Gospodnja bijaše s njima, videći što se dogodilo, zanesen naukom.

Kad iz ovog inventara mjesta u Djelima apostolskim želimo vidjeti koje su to pretpostavke koje dovode do vjere, onda prije svega moramo izdvojiti da je za vjeru potrebno slušanje riječi evanđelja, odnosno navještaja o kraljevstvu Božjem i imenu Isusovu. Kraljevstvo Božje i ime Isusovo su sadržaj evanđelja. Doznati o učinjenom čudu, ili vidjeti čudo koje se dogodilo, dovodi također do vjere. Svjedočanstvo Staroga zavjeta, odnosno čitanje i slušanje proročkih knjiga može dovesti do vjere. Božji plan koji je unaprijed očitovan u Pismima pokazuje da se on ne tiče samo muke Mesijine i njegova uskrsnuća nego i njihova navještanja evanđelja Židovima i poganima.³⁸ Taj navještaj prati znak Duha Božjega, tj. njegova ruka. Iako je čudo potaknulo gledanje, presudnu ulogu za vjeru ima poruka, evanđelje, riječ Božja (usp.: Dj 13,7).

³⁸ Usp.: Vittorio FUSCO, „La Scrittura nella tradizione sinottica e negli Atti“, Enrico NORELLI (ur.), *La Bibbia nell'antichità cristiana. I. Da Gesù a Origene* (Bologna: EDB, 1993.), 132.

2.2. Subjekt vjere

Vjernici su prema mjestima na kojima dolazi glagol „vjerovati“ u Djelima apostolskim: mnogi, veliko mnoštvo, Židovi i Grci, Šimun, namjesnik na Cipru, Dionizije Areopagit, Damara, nadstojnik sinagoge Krisp, mnogi od Korinćana, grčke žene i muževi, pogani, oni iz farizejske sljedbe, Ivan, određeni za vječni život.

Na temelju osobnih imena, geografskih imena, imena naroda te naziva sljedbe možemo vidjeti da su povjerovali pripadnici židovskog naroda te pogani sve do Korinta koji je bio glavni grad rimske provincije Ahaje. Ivan je pozivao narod da vjeruje u onoga koji poslije njega dolazi, u Isusa (usp. također: 13,24s). Iz toga proizlazi da tko priznaje Ivana i njegovo krštenje, taj mora - iz poslušnosti prema Ivanu - vjerovati i u Isusa.³⁹ Koji povjeruju u Isusa određeni su za vječni život. Nadstojnik korinthske sinagoge Krisp je povjerovao s cijelim svojim domom. Njega spominje Pavao i u 1 Kor 1,14, a u 16. retku spominje da je krstio i Stefanin dom. Na koncu te Poslanice Korinćanima Pavao ih još jedanput spominje u 16,15-16: „Zaklinjem vas, braćo - znate dom Stefanin, da je prvina Ahaje i da se posvetiše posluživanju svetih - da se i vi pokoravate takvima i svakomu tko surađuje i trudi se“. Ovdje doznajemo da su ti korinthske prvokršćenici, tj. „prvina Ahaje“, bili vrlo aktivni u zajednici koja je tek nastajala i da Pavao njihovu spremnost i odgovornost želi stalno podupirati i nagraditi.⁴⁰ Obraćanje cijeloga doma na kršćanstvo nije bio redovit slučaj (usp.: npr. 1 Kor 7,12-16).

2.3. Objekt vjere

Ono što se vjeruje ili u koga se vjeruje je Gospodin Isus Krist, Bog, sve što je u Zakonu i Prorocima napisano, Onaj koji za njim dolazi.

Izraz πιστεύειν ἐπί u Djelima apostolskim redovito se odnosi na uskrsloga Isusa.⁴¹ U tom pogledu su vrlo očita mjesta u Dj 11,17; 16,31; 20,21. Kad autor Djela apostolskih piše o mnogim znakovima i čudesima koje su apostoli učinili (usp.: Dj 5,12-16), bilježi uz to i činjenicu rasta zajednice: „I sve se više povećavalo mnoštvo muževa i žena što vjerovahu Gospodinu“ (5,14). Slično nalazimo i u Dj 9,42

³⁹ Usp.: Josef ZMIJEWSKI, *Die Apostelgeschichte* (Regensburg: Pustet, 1994.), 684-685.

⁴⁰ Usp.: Hans-Josef KLAUCK, *Gemeinde zwischen Haus und Stadt. Kirche bei Paulus* (Freiburg – Basel – Wien: Herder, 1992.), 27.

⁴¹ Usp.: Robert F. O'TOOLE, *Luke's Presentation of Jesus: A Christology* (Roma: Pontificio Istituto Biblico, 2008.), 199.

poslije uskrišenja Tabite, odnosno Enejina ozdravljenja, da mnogi povjerovali u Gospodina. Naime Petar je Eneji rekao da ga ozdravlja Isus Krist (usp.: Dj 9,34). I u Dj 18,8 „povjerova Gospodinu“ odnosi se na uskrsloga Isusa, budući da je Pavao svjedočio o Isusu da je Krist, a poslije se krstio Krisp i mnogi od Korinćana. Ovdje možemo zaključiti da netko može povjerovati u Gospodina, a to znači zapravo u Isusa Krista. U Djelima apostolskim autor govori o Isusu kao potomku Davidovu a onda kao „Kristu“, koji je trpio i uskrsnuo od mrtvih. Davidovo kraljevstvo će biti obnovljeno za Izrael, a Krist je izvor spasenja za svakog čovjeka. Premda je „Krist“ u nekoj mjeri postao dio Isusova imena, krštenje i čudesa u ime Isusa Krista upravo su potvrda za takvo predstavljanje, tj. da je spasenje moguće samo u njegovu imenu (usp.: Dj 4,10-12). Zadaća je Crkve da naviješta kraljevstvo Božje i Krista.

2.4. Posljedice vjere

Autor Djela apostolskih vjeru vezuje uz obraćenje Gospodinu (usp.: Dj 11,21; također 2,38; 3,19). Oni koji su povjerovali u Samariji ili Korintu, bili su kršteni (usp.: Dj 8,12; 18,8). U Dj 8,16 precizira se da se to krštenje događa: „u ime Gospodina Isusa“. Ime Gospodina Isusa i kraljevstvo Božje konstituiraju navještaj riječi.⁴² Ime Isusovo posreduje sudioništvo u budućem kraljevstvu Božjem, i to sada po naviještanju imena (usp.: Dj 8,12) i po krštenju u ime (usp.: Dj 8,16). Pojam „ime“ opisuje Isusa kao Gospodina i naglašava Njegovu izvanrednu blizinu Bogu i Božji legitimitet. Oproštenje grijeha je posljedica vjere (usp.: Dj 10,43). Na koncu evanđelja uskrsli Isus tvrdi da Pisma pokazuju da oproštenje grijeha treba propovijedati u Kristovo ime svim narodima počevši od Jeruzalema (usp.: Lk 24,47; Dj 10,43; 13,38).⁴³ Pitanje koje Pavao upućuje Efežanima o mogućnosti ili načinu krštenja, a da pri tom nisu dobili dar Duha Svetoga, pokazuje jasno da je on bitno vezan uz krštenje pošto je netko povjerovao (usp.: Dj 19,2-3). Ivan Krstitelj je navijestio krštenje Duhom Svetim, tj. da će Isus očistiti Sion Duhom Svetim (usp.: Dj 11,16).⁴⁴ Te riječi navodi Petar usred rješavanja pitanja mogu li pogani biti „čisti“. Taj silazak Duha Svetoga na Kornelijev dom dokazuje da je postao dio „Izraela“ koji je Mesija očistio Duhom Svetim i da su pokršteni. Na tzv. saboru u Jeruzalemu Petar iznosi kako je Bog

⁴² Usp.: Adelheid RUCK-SCHRÖDER, *Der Name*, 172-173,179-180.

⁴³ Usp.: Robert F. O'TOOLE, *Luke's*, 64, 213.

⁴⁴ Usp.: Max TURNER, „The 'Spirit of Prophecy' as the Power of Israel's Restoration and Witness“, Ian Howard MARSHALL – David PETERSON (ur.), *Witness to the Gospel. The Theology of Acts* (Grand Rapids: Eerdmans, 1998.), 346.

očistio njihova srca vjerom (usp.: Dj 15,9). Židovima i poganima se naviješta da je obećanje ispunjeno po Isusovu uskrsnuću i postignuto oprostjenje grijeha (usp.: Dj 13,38). Pred Bogom je opravdan svaki onaj koji vjeruje u Krista od svega od čega se po Mojsijevu zakonu nije mogao opravdati (usp.: Dj 13,39). Autor Djela apostolskih ovdje se služi izvornom Pavlovom tradicijom.⁴⁵ Navještaj spasenja zaključuje upozorenjem onima koji ne bi povjerovali u poruku o ispunjenju obećanja, koja se ostvaruje u misijama među poganima. Upozorenje je uzeto iz Hab 1,5, te je time i Pavlov navještaj ukorijenjen u proročku tradiciju. Židovi i pogani, koji su povjerovali, spašeni su po milosti Gospodina Isusa. Riječ je o riječi evanđelja, koje je predstavljeno kao evanđelje milosti Božje (usp.: Dj 20,24).⁴⁶ Ta milost je na Isusu (usp.: Lk 2,40), zbog toga je ona Isusova milost, koja je poslije uskrsnuća Gospodina Isusa na novi način posredovana. Tko primi riječ o Isusu, spašen je jer ona ima snagu izgraditi i dati baštinu među svima posvećenima (usp.: Dj 20,32). Vjerom se može spasiti cijeli dom (usp.: Dj 16,31-34). Na početku je poziv na vjeru koji je povezan s navještajem o Kristu.

Važna posljedica vjere je zajedništvo vjernika u svemu. Bijahu jedno srce i jedna duša. Taj odnos podrazumijeva određenu odgovornost jednih za druge. Podjela dobara uključivala je i dijeljenje hrane potrebnima u njihovoj sredini (usp.: Dj 6,1-2). Κοινωνία podrazumijeva prema Dj 2,42 priloge, zajedništvo stola, opće prijateljstvo i jedinstvo koje karakterizira zajednicu.⁴⁷ Važno je naglasiti da je ta podjela vlasništva i posjeda bila dobrovoljna i prigodna.

Mnogi od onih koji su povjerovali (τῶν πεπιστευκότων) ispovijedali su i očitovali svoja djela (Dj 19,18). To su oni koji su već duže pripadali kršćanskoj zajednici. Djela o kojima je riječ i koja su ispovijedali njihove su magijske prakse.⁴⁸ U Efezu se dogodio neuspjeh egzorcizam koji je vjerojatno motivirao kršćane da priznaju da su se i sami bavili magijom ili se njome služili uz pomoć drugih. Jesu li oni to

⁴⁵ Usp.: Carsten OERDER, „Paulus in Lystra: Missionar, Wundertäter, Apostel. Das Paulusbild im Kontext von Apg 13f. mit einem schulpraktischen Ausblick“, Rudolf HOPPE – Kristell KÖHLER (ur.), *Das Paulusbild der Apostelgeschichte* (Stuttgart: W. Kohlhammer, 2009.), 46-48.

⁴⁶ Usp.: Mario CIFRAK, *Die Beziehung zwischen Jesus und Gott nach den Petrusreden der Apostelgeschichte. Ein exegetischer Beitrag zur Christologie der Apostelgeschichte* (Würzburg: Echter Verlag, 2003.), 310-311.

⁴⁷ Usp.: David PETERSON, „The Worship of the New Community“, Ian Howard MARSHALL – David PETERSON (ur.), *Witness to the Gospel. The Theology of Acts* (Grand Rapids: Eerdmans, 1998.), 390-391.

⁴⁸ Usp.: Hans-Josef KLAUCK, *Magie*, 116.

prilikom svojeg obraćenja prešutjeli ili su kao kršćani ponovno pali u te prakse, ostaje otvoreno.

Mnogi od obraćenih Židova su i dalje ostali revnitelji Zakona (usp.: 21,20). Prema Dj 13,38-39 vjera i Zakon ne idu više zajedno. Farizeji i kršćani koji su prije bili farizeji su se i dalje jako zanimali za židovske običaje, tako da su ovi revnitelji najvjerojatnije bili farizeji.⁴⁹ I sam Pavao služi otačkom Bogu jer vjeruje svemu što je u Zakonu i prorocima napisano (usp.: Dj 24,14). Savez (obećanje) dano ocima po Mojsiju i prorocima ostvaren je u uskrsnuću sluga koji donosi spasenje (usp.: Dj 3,22-26; 26,6-8.22-23).⁵⁰

Kršćani iz poganstva dobili su od judeokršćana uputu da se klone mesa žrtvovana idolima, krvi, udavljenoga i bludništva (usp.: Dj 21,25). To je odluka tzv. sabora u Jeruzalemu (usp.: Dj 15,29). Oni se moraju povoditi za onim što po Lev 17 – 18 obvezuje strance u Izraelu samo zato da bi navještaj evanđelja bio što uspješniji među Židovima (usp.: Dj 15,21).⁵¹

Pavao se u svojem obraćanju Židovima pred vojarnom brani spominjući kako je nekoć vjernike bacao u tamnice i bičevao po sinagogama (usp.: Dj 22,19). On se ovdje poziva na jedno svoje viđenje koje je imao u jeruzalemskom Hramu. Posljedice vjere su bile progoni, utamničenja, kazne. Tako su se ispunile Isusove riječi o progonstvu u iskustvu njegovih učenika (usp.: Lk 6,22s; 9,1-6; 10,1-16; 12,4-10.11s; 21,12-19; 22,35-38).⁵² Ali i Pavao je prisiljen na božanski način ostvariti plan Božji, iako mu se odupirao progoneći Isusove sljedbenike. Naime u Hramu je dobio dva važna zadatka: treba napustiti Jeruzalem i okrenuti se poganima. Onaj koji mu to govori je pravednik, odnosno Isus koji je gospodar Hrama.⁵³

Pavlovo djelovanje je opisano kao ono koje je uvijek vođeno i određeno Božjim nalogom (usp.: Dj 19,21; 23,11; 25,10; 27,23-26). Jedan anđeo Gospodnji se ukaza Pavlu uvjeravajući ga da će ispuniti

⁴⁹ Usp.: Robert F. O'TOOLE, *Acts 26. The Christological Climax of Paul's Defense (Ac 22:1-26:32)*, (Rome: Pontifical Biblical Institute, 1978.), 42.

⁵⁰ Robert F. O'TOOLE, *Acts 26. The Christological Climax*, 88.

⁵¹ Usp.: Mario CIFRAK, „Petrus und Jakobus bei dem sog. Apostelkonzil in Jerusalem (Apg 15)“, *Antonianum* 85 (2010.), 9-18.

⁵² Usp.: Brian RAPSKE, „Opposition to the Plan of God and Persecution“, Ian Howard MARSHALL – David PETERSON (ur.), *Witness to the Gospel. The Theology of Acts* (Grand Rapids: Eerdmans, 1998.), 238, 246.

⁵³ Usp.: Thomas HOEVELER, „Paulus: vom Verfolger zum Verkünder - Die Damaskuserzählungen der Apostelgeschichte (Apg 9; 22; 26) mit einem schulpraktischen Ausblick“, Rudolf HOPPE – Kristell KÖHLER (ur.), *Das Paulusbild der Apostelgeschichte* (Stuttgart: W. Kohlhammer, 2009.), 28.

ono za što je pozvan, tj. da će stati pred cara i posvjedočiti svoju vjeru pred njim.⁵⁴ Ta sigurnost koja vodi Pavla k sretnom cilju još je utvrđena činjenicom da se ni Pavlovim suputnicima neće ništa dogoditi. Božje spasenjsko djelo tiče se i onih koji s Pavlom putuju. U konačnici je to povjerenje u Boga kojemu Pavao pripada i služi (οὗ εἰμι [ἐγώ] ὃ καὶ λατρεύω - Dj 27,23).

Zaključak

U zaključku polazimo od prvog spominjanja vjere, a to su vjernici kojima je bilo sve zajedničko (usp.: Dj 2,44). Iz tog vjerničkog zajedništva idu učenici, apostoli u naviještanje kao osobe pune vjere (usp.: Dj 6,5; 11,24). Što oni čine, čuda su Božja, a ono što doista ozdravlja, jest vjera u Boga/Isusa (usp.: Dj 3,16; 6,8; 14,3.9-10). Tako je rasla zajednica jer su njihov navještaj i djelo prihvaćali i Židovi i pogani. Upravo zbog toga su došla i prva neprijateljstva, i to od Židova, i to baš u trenutku kad Savao ide na svoje prvo misijsko putovanje i treba susresti prvog poganina, Rimljanina i obratiti ga na kršćanstvo (usp.: Dj 13,5-6). I sam Pavao je bio progonitelj kršćana (usp.: Dj 22,19). Vjernici su povjerovali u uskrsloga Isusa čuvši riječ, riječ evanđelja, navještaja o kraljevstvu Božjem i imenu Isusovu, doznali o tome svjedočanstvu svih proroka jer je s navjestiteljima bila ruka Gospodnja. Videći što se dogodilo, bili su zaneseni naukom. Krštenici su zadobili oprostjenje grijeha i otada se zovu spašenici. Primili su Duha Svetoga. Ovdje uočavamo *ordo salutis* naznačen u Dj 2,38: „Obratite se i svatko od vas neka se krsti u ime Isusa Krista da vam se oprostite grijesi i primit ćete dar, Duha Svetoga“. Iako žive u zajednici kršćana, postoje i oni koji su se vratili prijašnjem načinu života, npr. u Efezu ponovno kršćani prakticiraju magiju (usp.: Dj 19,18). Suživot kršćana iz židovstva i poganstva ne smije ometati misije među Židovima, pa su na tzv. saboru u Jeruzalemu stavljene klauzule koje takav navještaj omogućuju prema Lev 17 – 18, gdje se regulira život stranaca u Izraelu (usp.: Dj 15,19-21). Pavlovo djelovanje je opisano kao ono koje je uvijek vođeno i određeno Božjim nalogom (usp.: Dj 27,25).

Tako da su iz analize imenice „vjera“ i glagola „vjerovati“ jasno uočljive pretpostavke, subjekt, objekt i posljedice vjere, što možemo grubo shematizirati kao:

⁵⁴ Usp.: John SQUIRES, „The Plan of God in the Acts of the Apostles“, Ian Howard MARSHALL – David PETERSON (ur.), *Witness to the Gospel. The Theology of Acts* (Grand Rapids: Eerdmans, 1998.), 35.

navještaj Isusa Krista → Židovima i poganima → zajednica kršćana (Crkva)

Nadalje možemo reći da je to plan Božji koji se ostvaruje po Isusu i Njegovim učenicima, koji dijele Njegovu sudbinu (Stjepan, Pavao). Navještaj riječi Božje, Isusa Krista nema u vidu samo neposredne slušatelje nego njihov odaziv, odgovor koji ih smješta u zajednicu onih koji su tu riječ prihvatili, koji su prihvatili Isusa Krista. Ta eklezijalnost riječi očituje se u svojem odnosu na početke koji su u Jeruzalemu. Odatle se polazi i dolazi u Samariju i sve do kraja svijeta (usp.: Dj 1,8). To je omogućio i tzv. Jeruzalemski sabor. A posljedica je i konkretna: Pavao se vraća u Jeruzalem s kolektom, znakom ljubavi i veze među kršćanima iz dijaspore i Palestine (usp.: Dj 11,27-30; 24,17). Eshatologija riječi je uočljiva u provedbi Božjega plana po čudima i ruci Gospodnjoj koja ih je pratila u ispunjenju Joelova proroštva (usp.: Dj 2,17-21). Ukoliko je to eshatološka riječ, ona ima i pneumatološko-soteriološku dimenziju. Odgovor na tu riječ, a to je vjera, nužno uključuje stvaranje eshatološke zajednice. Kao što se riječ nesmetano navješćuje (usp.: Dj 28,31), tako i Crkva nesmetano raste. To je plan Božji, ostvarenje Njegova kraljevstva. Povijest Isusa Krista kao ispunjenje obećanja postala je interpretativno sredstvo da se razumije veza između proroštava Svetoga pisma i spasenjskog Božjeg djelovanja u povijesti.⁵⁵

FAITH IN THE ACTS OF THE APOSTLES

Summary

This paper deals with the noun “faith” and the verb “to believe” that appear in the Acts of the Apostles. The noun “faith” appears for the first time in the context of a healing miracle – Acts 3:16 – identical to St. Paul’s miracle at Iconium (see Acts 14:8-10). Miracles are wrought by people filled with faith. There are persons who by faith accept the message of the Gospel, who also do miracles, but there are also persons who persecute them. The verb “to believe” shows us not only the assumptions of faith, but also identifies who the people who believe were, who or what they believe in, and what the consequences of their beliefs are. “Believers” are all people who have accepted the message of Jesus Christ and lived as “saved souls” in the community – the Church. This is the realization of God’s plan of salvation and of His Kingdom, as announced by the Scriptures.

Keywords: *faith, miracles, to believe, Acts of the Apostles, community.*

Translation: Mario Cifrak and Kevin Sullivan

⁵⁵ Usp.: Leslaw Daniel CHRUPCAŁA, „Il disegno di Dio e l’annuncio del Regno alla luce di At 28,17-31“, *SBF Liber Annuus* 47 (1997.), 90.